

HANDLEIDING voor het handmatig grootbrengen van jonge wilde ratten

Een uitgave van

Opvang Dierenbescherming
Afdeling Utrecht Amersfoort e.o.
Postbus 9420
3506 GK Utrecht
www.dierenbescherming-utrecht.nl

Stichting Ratjetoe
Tamme rattenopvang
www.ratjetoe.info

The Rat Sewer
Ratten opvang- en
behandelcentrum
www.rattenopvang.org

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Algemeen	
Wilde ratten	4
Aantreffen van jonge wilde ratten	5
Opvang van ratten	
Leeftijdsbepaling	6
Huisvesting en warmte	7
Geslachtsbepaling	8
Wegen	8
Voeding	8
Voedingsschema	9
Gedrag	10
Uitwennen	11
Uitzetten	11

Inleiding

In Nederland houden zich veel particulieren en opvangcentra bezig met het opvangen van tamme ratten. Regelmatig worden er ook heel jonge wilde ratjes opgevangen. Deze worden geflest met koffiemelk, slagroom, kittenmelk en zelfs hele ingewikkelde formules met ei, olie, pap etc. Iedereen doet het anders en de resultaten zijn erg mager te noemen. Veel van deze ratjes sterven vroegtijdig. De meeste oorzaken zijn diarree, obstipatie of gasophoping.

Ook ik heb veel van deze middelen geprobeert maar zonder het gewenste resultaat. Er blijkt dus vraag naar een goed werkende voeding met bijpassend voedingsschema. Na enkele jaren ervaring met goede resultaten is deze handleiding ontstaan. Hierdoor hoeft niet iedereen het wiel opnieuw uit te vinden. Hopelijk hebben veel ratjes baat bij deze bevindingen.

Kim Bendsdorp

Copyright:

Dierenbescherming Utrecht Amersfoort e.o., The RatSewer en Stichting Ratjetoe.

Copyright foto's en afbeeldingen:

Dierenbescherming Utrecht Amersfoort e.o. (Kim Bendsdorp)

The Rat Sewer (Francina Heida-Pijl)

Stichting Ratjetoe (Kim Bendsdorp, Ineke Arts)

Niets uit deze uitgave mag worden veeelvuldigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Algemeen

Wilde ratten

Ratten behoren tot de familie van de Muridae (Rat- en muisachtigen) in de orde Rodentia (Knaagdieren) van de klasse Mammalia (Zoogdieren).

In Nederland komen twee soorten ratten voor van het geslacht *Rattus*. De zwarte rat of scheepsrat (*Rattus rattus*) en de bruine rat of rioolrat (*Rattus norvegicus*). Beide ratten leven in groepen en kunnen behoorlijk wat overlast en schade aan landbouwgewassen en huizen veroorzaken.

De zwarte rat is zwart tot donkerbruin en heeft een lengte van 16-22 cm met een staart van 17-24 cm lang. Het volwassen gewicht ligt tussen de 70 en 300 gram. Daarmee zijn ze kleiner en slanker dan de bruine rat. De staart is altijd langer dan het lichaam en de oren zijn in vergelijking met de bruine rat groter en de kop spits. Ze lijken qua bouw meer op een grote muis. De zwarte rat was de beruchte verspreider van de pest en kwam in de vroege middeleeuwen naar Nederland door zich te verschalken op handelsschepen. Zwarte ratten zijn nu nog te vinden in havensteden en op enkele plaatsen in het zuiden en midden van het land. Ze zijn over het algemeen bewoners van droge zolders en dakspanten van oude gebouwen.

Vandaag de dag wordt deze rat steeds meer verdrongen door de bruine rat die zich pas in de 18^e eeuw in Nederland vestigde.

De bruine rat is bruin met een grijze buik en heeft een lengte van 22-26 cm met een staart van 18-22 cm lang. Het volwassen gewicht ligt tussen de 200 en 500 gram. De staart is iets korter dan het lichaam. Bruine ratten leven meer op en onder de grond en zijn bekende verschijningen langs vuilstortplaatsen, riolen, boerensloten en andere vochtige omgevingen. Bruine ratten zijn overal te vinden waar mensen zijn. De bruine rat is tevens de voorouder van de bekende tamme rat.

Aantreffen van jonge wilde ratten

Wilde ratten brengen hun jongen groot in goed verscholen nesten onder de grond of moeilijk toegankelijke plaatsen. De kans is daarom erg klein dat men zulke jonge dieren op een open plaats aantreft. In ieder geval is er duidelijk iets niet in de haak. Wanneer er jongen op een open plaats gevonden worden dan komt het vaak door (in)direct toedoen van de mens.

Enkele voorbeelden;

Verstoring van het nest tijdens graafwerkzaamheden (ook honden en katten graven soms een nest uit)

Verstoring van een nest tijdens verbouwingen.

Het moederdier is overleden en de jongen zijn hulpeloos aangetroffen.

In zulke gevallen is het niet mogelijk de jongen terug te zetten en kan men overgaan tot het handmatig grootbrengen. Buiten het feit dat flessen erg veel inspanning en tijd kost, moet men zich ook realiseren dat het om echte wilde dieren gaat. Wilde dieren zijn niet geschikt voor een leven in gevangenschap. Uit diverse onderzoeken (Price – 1980, Clark en Price – 1981, Trut – 1999) is gebleken dat 61 % van in gevangenschap grootgebrachte wilde ratten uiteindelijk wegwijnt en sterft. Ook is uit onderzoek (Galef – 1970, Price – 2002) gebleken dat met de hand gefleste wilde ratten en muizen niet tammer worden. Ze zijn wel beter hanteerbaar voor hun verzorger maar neigen naar agressiviteit naar vreemden. Daarbij komt dat ze erg schuw worden en alleen tevoorschijn komen als hun verzorger in de buurt is. Tamheid is erfelijk bepaald en treedt als regel pas na vele generaties in gevangenschap op (Keeler – 1942, Cottle en Price – 1987)

Uit dierenwelzijnoverwegingen zal men dan ook moeten besluiten alleen te flessen wanneer men ze weer uitzet in het wild.

Opvang van ratten

Leeftijdsbepaling

Met behulp van onderstaand schema is te bepalen hoe oud een ratje is. Een nauwkeurige digitale keukenweegschaal is hierbij onmisbaar.

leeftijd	totale lengte	gewicht	uiterlijk
1 – 2 dagen	3 – 5 cm	7 – 9 gr	Haarloos, roze, oogjes dicht en oortjes nauwelijks ontwikkeld.
3 – 5 dagen	6 – 8 cm	9 – 12 gr	Haarloos, de huid krijgt een donkere kleur, de eerste snorhaartjes komen door.
6 – 7 dagen	8 – 10 cm	12 – 14 gr	De haren beginnen door te komen, de oortjes komen los van het kopje.
8 – 13 dagen	10 – 14 cm	14 – 25 gr	De jongen worden bewegelijk en gaan kruipen, de snorharen zijn goed ontwikkeld.
14 – 15 dagen	14 – 15 cm	25 – 28 gr	De oogjes gaan kieren, niet zelf open trekken . De oortjes gaan open.
16 – 17 dagen	15 – 16 cm	28 – 30 gr	De oogjes zijn nu bijna helemaal open, ze worden steeds drukker.
18 – 20 dagen	16 – 17 cm	30 – 37 gr	De jongen gaan op onderzoek uit en beginnen aan alles te knabbelen.
21 – 31 dagen	18 – 25 cm	37 – 63 gr	De jongen zijn al behoorlijk snel en springerig.

Volwassen rat met jongen van een dag oud.

7 dagen oud, de haartjes komen door.

14 dagen oud, de oogjes kieren.

Onderzoekend ratje van 17 dagen oud.

Huisvesting en warmte

Jonge ratten tot 20 dagen oud kunnen het beste worden gehuisvest in een doorzichtig transportbakje op een paar lagen keukenpapier, hierop is goed te zien of de ratjes keutelen. De bak wordt in het donker gezet op een regelbare warmtemat, de temperatuur moet tussen 24 en 30 graden blijven.

Transportbakjes

Tweestanden warmtematje

Jonge ratten vanaf 21 dagen oud kunnen het beste worden gehuisvest in een kleine kapkooi of Duna (50 x 35 cm) met een laag keukenpapier. De bak wordt voor de helft geplaatst op een regelbare warmtemat, de temperatuur mag nu rond de 17 tot 20 graden zijn. Een klein handdoekje op de warme kant vormt een lekker nest.

Handdoekje als nest

Jonge ratten vanaf 31 dagen kunnen in traliekooien (60 x 40 x 60 cm) met fijne tralies zonder warmtemat. Als bodembedekking kan droge turf of hennepvezel worden gebruikt. Als nestmateriaal zijn ruwe schapenwol en droge bladeren erg geschikt. Klimtakken en een bloempot als huisje bieden de nodige kooiverrijking. Belangrijk is in ieder geval zoveel mogelijke natuurlijke materialen te gebruiken. De ratten zullen deze ook eenmaal uitgezet herkennen en gaan benutten.

Jonge ratten vanaf 50 dagen hebben nog meer ruimte nodig. Een flinke kooi (100 x 50 x 80 cm) of kamervolière met metalen (plastic en hout kunnen ze binnen enkele minuten stuk knagen!) onderbak of lade is minimaal. De dieren moeten hun spieren goed kunnen oefenen om buiten enige kans van overleven hebben. De kooi moet worden ingericht met klimtakken, houten schuilhuisjes en een flinke laag droge turf of hennepvezel om in te graven. Droge bladeren en ruwe schapenwol worden gebruikt als nestmateriaal. Zorg dat de kooi of volière uit de zon op een onverwarmde en goed geventileerde kamer staat.

te

Geslachtsbepaling

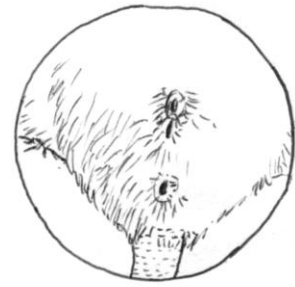
Ratten zijn met een leeftijd van 5 weken oud al vruchtbaar. Het is daarom belangrijk om rond die leeftijd de mannetjes van de vrouwtjes te scheiden. Immers kunnen ze niet worden uitgezet wanneer ze zelf jongen hebben, en zouden dan onnodig lang in opvang moeten blijven.

Links; mannelijk

Rechts; vrouwelijk

Wegen

Weeg de jonge ratjes dagelijks voor het geven van een voeding op een vast tijdstip. Gebruik hiervoor een op de gram nauwkeurige digitale keukenweegschaal. De eerste paar dagen zal een ratje niet aankomen of zelfs afvallen. Daarna wordt het gewicht stabiel en zal het spoedig toenemen.

Voeding

Geef de eerste 24 uur geen melkvoeding maar geef elke 2 uur een $\frac{1}{4}$ ml tot $\frac{1}{3}$ ml electrolytenoplossing. Electrolyten zijn als poeder onder verschillende merken verkrijgbaar bij dierenarts en apotheek. Volg de instructies op de verpakking. De oplossing moet bewaard worden in de koelkast en is dan 24 uur houdbaar. Voor het geven van de electrolyten moet de benodigde hoeveelheid eerst op kamertemperatuur gebracht worden. Meestal willen de jonge dieren eerst niets drinken en is het moeilijk om het speentje in de bek te krijgen. Probeer voorzichtig vanaf de zijkant het speentje naar binnen te brengen, dit gaat het makkelijkst als het speentje een beetje vochtig is. Ga wel voorzichtig te werk want het bekje is zeer kwetsbaar en kan makkelijk beschadigen. Begin na 24 uur langzaam de melkvoeding op te bouwen, afhankelijk van de leeftijd.

Jonge ratten moeten geholpen worden met plassen omdat normaal gesproken de moeder dat doet. Het makkelijkste gaat dat met een zachte tissue door met snelle bewegingen daarmee langs de geslachtsdelen te wrijven. Wrijf niet te hard want dan is de kans op schraalheid erg groot. Poepen kunnen jonge ratjes wel zelf. Let er wel op dat het droge keuteltjes zijn en er geen diarree ontstaat.

Ratten zogen in de natuur hun jongen zeer regelmatig. De samenstelling van de moedermelk moet zo nauwkeurig mogelijk worden nagebootst om een voorspoedige groei te bewerkstelligen. Esbilac, verkrijgbaar bij de dierenarts, lijkt het meest op de natuurlijke moedermelk. In onderstaand schema is de globale samenstelling weergegeven.

Overzicht analyse van moedermelk en melkpoeder bij de wilde ratten (*Rattus* soorten)

	Eiwit	Vet	Lactose
Rattenmelk	37%	40%	17%
Esbilac	33%	40%	15%

Kant en klare Esbilac hoeft niet meer te worden verdund. Meng de Esbilac poeder in de verhouding 1 maat poeder en 1 ½ maat afgekoeld, gekookt water. Zorg dat het poeder volledig is opgelost. Na afkoelen is de melkvoeding maximaal 24 uur houdbaar in de koelkast. Eventueel kan het restant worden ingevroren in ijsblokzakjes (niet in ijsblokbakjes!) en zijn dan nog 6 maanden houdbaar. De te geven hoeveelheid voeding moet au-bain-marie tot lichaamstemperatuur verwarmd worden, bijvoorbeeld in een flessenwarmer. In de magnetron lukt het niet zulke kleine hoeveelheden te verwarmen en zullen verkoken. Hierdoor verliest de melkvoeding waardevolle voedingsstoffen.

Onderstaand voedingsschema is een richtlijn om mee te beginnen.

Voedingsschema			
Dag 1: 6 – 8x electrolytenoplossing			
Vanaf dag 2: melkvoeding			
Gewicht	Hoeveelheid	Aantal voedingen	Frequentie
7 – 10 gram	0,3 – 0,5 ml	9	2 – 2 ½ uur
11 – 15 gram	0,6 – 0,9 ml	8 - 7	2 – 2 ½ uur
16 – 25 gram	1,0 – 1,3 ml	6 - 5	3 uur
26 – 34 gram	1,4 – 1,7 ml	4 - 3	4 uur
vanaf 35 gram	1,8 – 3,0 ml	2	5 – 6 uur

Let op! Bovenstaand schema is alleen van toepassing op Esbilac.

De eerste paar dagen zal het ratje nog erg moeten wennen aan het flessen en daardoor nog niet altijd de aangegeven hoeveelheid melk willen drinken. Probeer wel, zodra het ratje goed drinkt de aangegeven hoeveelheid te bereiken. Verhoog het slechts per dag met 0,1 ml.

Gebruik voor het flessen altijd een 1 ml spuitje. Grotere spuitjes zijn niet geschikt, ze lopen te snel door. Hierdoor is de kans groot dat het ratje zich verslikt en er melk in de longetjes komt. Dit kan leiden tot longontsteking. Als dit gebeurt gaat het ratje zeer snel rochelen, onderneem dan direct actie en ga naar een dierenarts.

Voor het flessen van ratjes is het gebruik van de Catac ST1 speentjes de beste keus. Deze zijn klein genoeg om in het bekje te passen. Nieuwe speentjes moeten nog worden voorzien van een gaatje door ze door te prikken met een gloeiende naald.

Reinig na elke voedingsbeurt de spuit en speen goed met warm water en kook de speentjes 2 x per week uit.

Gebruik nooit flesjes ook al zijn ze speciaal ontwikkeld voor jonge dieren. De ratjes krijgen te veel melk binnen waardoor er grote kans is op verslikken en de hoeveelheid voeding is ook niet af te lezen. Bovendien zijn de bijgeleverde speentjes veel te groot voor een rattenbekje.

Neem jonge dieren goed in de hand en let op dat het achterlijfje er niet bij bungelt. Leg de dieren niet echt op hun rug maar een beetje schuin, ongeveer in een hoek van 45 graden. Breng het speentje voorzichtig vanaf de zijkant het speentje naar binnen. Maak na het voeden het bekje goed schoon met een vochtige tissue. Als er restanten melk aan de vacht blijven zitten vormt dit korsten en veroorzaakt irritatie en soms tijdelijke kaalheid.

Wanneer de jongen ouder dan 14 dagen zijn willen ze vaak niet meer beetgepakt worden. Verstrek de melk dan in een ondiepe kleine geglazuurde plantenschotel van 5 of 7 cm in diameter. Leg daarin een stuk bruin brood om verdrinken te voorkomen. Rond deze leeftijd beginnen ze ook al een beetje aan vast voedsel te knabbelen en vormt het brood een extraatje.

Vanaf de leeftijd van 18 dagen beginnen de jonge ratjes te knabbelen aan hardvoer. Naast de dagelijkse melkvoeding moet er dan een schaalkje gemengd rattenvoer beschikbaar zijn.

Gedrag

Jonge wilde ratten zien er aandoenlijk en aaibaar uit. Toch is het van belang het contact met de ratjes tot een minimum te beperken, de dieren moeten schuw blijven. Aan mensen gewende ratten hebben eenmaal uitgezet grotere kansen mensen op te zoeken en juist de mens is de grootste vijand van wilde ratten (klemmen of gif en huisdieren als honden en katten).

Hanteer ze dan ook alleen om te voeden of om medicatie te geven en laat ze daarna weer met rust.

Ratten zijn erg sociale dieren en het is extreem belangrijk om ze te laten opgroeien in groepjes van gelijke sexe. Jonge dieren kunnen zonder problemen bij elkaar gevoegd worden. Ze slapen graag dicht tegen elkaar en leren zich ook in een groep te gedragen. Zo'n groepje kan ook samen uitgewent en uitgezet worden.

Jonge wilde ratten lijken in gevangenschap tam te worden. Tam worden ze echter niet. Wilde dieren zijn niet geschikt voor een leven in gevangenschap. Uit diverse onderzoeken (Price – 1980, Clark en Price – 1981, Trut – 1999) is gebleken dat 61 % van in gevangenschap grootgebrachte wilde ratten uiteindelijk wegwijnt en sterft.

Ook is uit onderzoek (Galef – 1970, Price – 2002) gebleken dat met de hand gefleste wilde ratten en muizen niet tammer worden. Ze zijn wel beter hanteerbaar voor hun verzorger maar neigen naar agressiviteit naar vreemden. Daarbij komt dat ze erg schuw worden en alleen tevoorschijn komen als hun verzorger in de buurt is.

Tamheid is erfelijk bepaald en treedt als regel pas na vele generaties fokken in gevangenschap op (Keeler – 1942, Cottle en Price – 1987). Rond de leeftijd van 3 maanden gaat vanzelf de “knop” om. Ze willen niet meer worden vastgepakt en gaan bijten. Eenmaal in de uitwenfase komt ogenblikkelijk het instinct weer boven en worden wilde ratten snel weer schuw.

Uitwennen

Voordat de ratten kunnen worden uitgezet moet er nog één belangrijk stadium worden doorlopen; het uitwennen. In deze fase moeten de ratten veel leren. Andere ratten en kooiverrijking spelen hierbij een belangrijke rol.

De ratten moeten in ruime kooien of kamervolières (minimaal 100 x 50 x 80 cm) worden gehuisvest met een metalen lade (plastic en hout kunnen ze binnen enkele minuten stuk knagen!) op een onverwarmde, goed geventileerde en rustige kamer. Het verblijf moet worden ingericht met klimmateriaal, graaf- en schuilmogelijkheden. Denk hierbij aan takken van wilg of fruitbomen, houten kratten, holle boomstronken en zand of turfmolm om in te graven.

Soortgenoten mogen niet ontbreken want de ratten moeten leren communiceren met elkaar. Bij gebrek aan wilde soortgenoten kunnen er ook (schuwe) tamme ratten worden ingezet als kooigenoot.

Voedsel moet op verschillende plaatsen en manieren worden aangeboden.

Uiteindelijk ligt het voedsel in de natuur ook niet in een bakje.

Appels, maiskolven (met bladeren en eventueel stengels) kunnen hoog worden opgehangen. Graan kan worden verstopt in het zand of turfmolm.

Hierdoor gaan ze actief op zoek naar hun voedsel, net zoals ze dat buiten moeten doen.

Voor het uitwennen moet minimaal 3 weken worden uitgetrokken.

Plastic wordt gemakkelijk aangeknaagd

Uitzetten

Wanneer de ratten zijn uitgewend en een gewicht van minimaal 120 gram hebben kunnen ze worden uitgezet. Van mei tot oktober kan dit zonder problemen in de avondschemer als er enkele dagen droog weer wordt verwacht.

In november wordt het weer te nat en te koud, bovendien is er bijna geen voedsel meer te vinden om een voorraad mee aan te leggen. Late ratten zullen dus moeten blijven overwinteren in huis tot het volgende jaar.

Wees kritisch over de uitzetlocatie. Ratten kunnen het beste worden uitgezet op een landelijke lokatie met de volgende landschapselementen; houtwallen, akkers en water (sloten, meren, rivieren). Wees er zeker van dat de ratten geen al te grote last gaan vormen voor de omwonenden. Stedelijke gebieden en vuilnisbelten zijn plaatsen waar veel gif wordt gebruikt en zijn daardoor niet geschikt.

Een prachtige uitzetplek met water, akkers en houtwallen

Controleer de ratten voor het uitzetten. Let op het gebit, gewicht en conditie, deze moeten op orde zijn. Geef de ratten een behandeling met vlooiendruppels (op ivermectine of selamectine basis) voor knaagdieren. Deze zijn verkrijgbaar bij de dierenarts.

Het weer moet enkele dagen droog blijven en de nachten niet kouder dan 10 graden Celsius. Vervoer de ratten in een reismand met daarover een handdoek zodat ze rustig blijven. Zet de vervoersmand open op een rustige plek en laat de ratten zelf eruit komen. Dat kan even duren maar het levert de minste stress op. Voer de ratten de eerste periode nog een poosje bij door om de dag her en der wat voer te strooien. Bouw dit in enkele weken af.